Międzynarodowa konferencja naukowa „»Jedynie prawda jest ciekawa«. Dziedzictwo Józefa Mackiewicza w 120 rocznicę urodzin” – Warszawa, 31 marca – 1 kwietnia 2022

W Roku Józefa Mackiewicza Instytut Pamięci Narodowej wraz Kancelarią Sejmu RP organizują międzynarodową konferencję naukową „»Jedynie prawda jest ciekawa«. Dziedzictwo Józefa Mackiewicza w 120 rocznicę urodzin”. Transmisja w Internecie.

Polska 30 gr
JÓZEFA MACKIEWICZA

MIĘDZYNARODOWA KONFERENCJA NAUKOWA
DZIEDZICTWO JÓZEFA MACKIEWICZA
DZIENNIK WILEŃSKI
SŁOWO
WIDZIAŁEM NA WŁASNE OCZY
Polska 30 gr

SEJM
DZIEDZICTWO JÓZEFA MACKIEWICZA
„JEDYNIE PRAWDA JEST CIEKAWA"
Polska 30 gr

„JEDYNIE PRAWDA JEST CIEKAWA"
Józef Mackiewicz
Polska 30 gr
KONARZEWSKI

DZIEDZICTWO JÓZEFA MACKIEWICZA
„JEDYNIE PRAWDA JEST CIEKAWA"

DZIEDZICT
ZEFA MACKI
YNIE PR

ENNIK WILEN
NO
ASNE OCZ

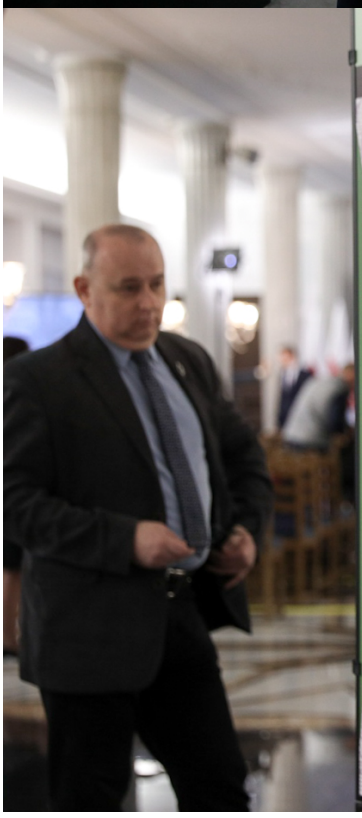

Dziedzictwo Józefa Mackiewicza
JÓZEF MACKIEWICZ

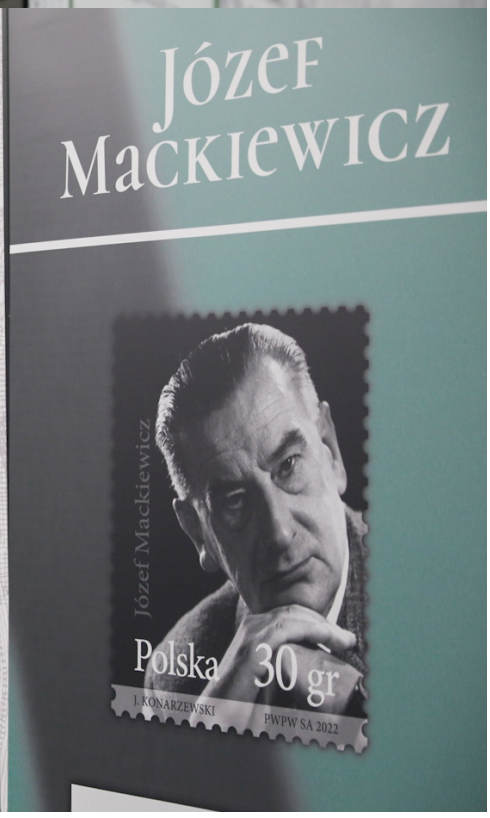
Józef Mackiewicz
Józef Mackiewicz
Polska
30 gr
J. KONARZEWSKI
PWPW SA 2022

Józef Mackiewicz
Polska 30 gr
J. KONARZEWSKI
PWPW SA 2022

dwójka
JESTEŚ NA MIEJSCU
W Cesarstwie Rosyjskim
INSTYTUT PAMIĘCI NARODOWEJ

Międzynarodowa konferencja naukowa „»Jedynie prawda jest ciekawa«. Dziedzictwo Józefa Mackiewicza w 120 rocznicę urodzin” – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Marszałek Sejmu RP Elżbieta Witek podczas otwarcia konferencji IPN poświęconej Józefowi Mackiewiczowi – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Międzynarodowa konferencja naukowa „»Jedynie prawda jest ciekawa«. Dziedzictwo Józefa Mackiewicza w 120 rocznicę urodzin” – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Dr Karol Nawrocki, prezes IPN, podczas otwarcia konferencji IPN poświęconej Józefowi Mackiewiczowi – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)
Międzynarodowa konferencja naukowa „»Jedynie prawda jest ciekawa«. Dziedzictwo Józefa Mackiewicza w 120 rocznicę urodzin” – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)
Dr Karol Nawrocki, prezes IPN, podczas otwarcia konferencji IPN poświęconej Józefowi Mackiewiczowi – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)
Międzynarodowa konferencja naukowa „»Jedynie prawda jest ciekawa«. Dziedzictwo Józefa Mackiewicza w 120 rocznicę urodzin” – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)
Międzynarodowa konferencja naukowa „»Jedynie prawda jest ciekawa«. Dziedzictwo Józefa Mackiewicza w 120 rocznicę urodzin” – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)
Międzynarodowa konferencja naukowa „»Jedynie prawda jest ciekawa«. Dziedzictwo Józefa Mackiewicza w 120 rocznicę urodzin” – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)
Dr hab. Karol Polejowski, wiceprezes IPN, podczas konferencji poświęconej Józefowi Mackiewiczowi – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)
Prof. Tadeusz Wolsza (L) i prof. Włodzimierz Suleja (P) podczas konferencji poświęconej Józefowi Mackiewiczowi – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)
Prof. Włodzimierz Bolecki podczas konferencji IPN poświęconej Józefowi Mackiewiczowi – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)
Międzynarodowa konferencja naukowa „»Jedynie prawda jest ciekawa«. Dziedzictwo Józefa Mackiewicza w 120 rocznicę urodzin” – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)
Prof. Andrzej Nowak podczas konferencji poświęconej Józefowi Mackiewiczowi – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)
Dr hab. Sławomir Cenckiewicz (L) podczas konferencji poświęconej Józefowi Mackiewiczowi – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)
Prof. Marek Kornat podczas konferencji poświęconej Józefowi Mackiewiczowi – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)
Prof. Grzegorz Łukomski podczas konferencji poświęconej Józefowi Mackiewiczowi – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)
Wystawa IPN „»Jedynie prawda jest ciekawa«. Dziedzictwo Józefa Mackiewicza”. Na zdj. Elżbieta Witek, Marszałek Sejmu RP i Małgorzata Ptasińska (IPN) – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)
Wystawa IPN „»Jedynie prawda jest ciekawa«. Dziedzictwo Józefa Mackiewicza” – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)
Międzynarodowa konferencja naukowa „»Jedynie prawda jest ciekawa«. Dziedzictwo Józefa Mackiewicza w 120 rocznicę urodzin” – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)
Wystawa IPN „»Jedynie prawda jest ciekawa«. Dziedzictwo Józefa Mackiewicza” – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)

Wystawa IPN „»Jedynie prawda jest ciekawa«. Dziedzictwo Józefa Mackiewicza” – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)
Wystawa IPN „»Jedynie prawda jest ciekawa«. Dziedzictwo Józefa Mackiewicza” – Warszawa, 31 marca 2022. Fot. Sławek Kasper (IPN)

– *Józef Mackiewicz jest jednym z klejnotów polskiej pamięci narodowej – pamięci o XX wieku i o dwóch systemach totalitarnych* – mówił prezes IPN dr Karol Nawrocki, otwierając konferencję. – *Jako świadek dwóch totalitaryzmów zapłacił ogromną cenę za swój antykomunizm – cenę emigracji, nieraz biedy. Nie powinniśmy zapominać o jego misji i przywiązaniu do prawdy* – podkreślił.

W inauguracji wydarzenia wzięły udział Marszałek Sejmu RP Elżbieta Witek oraz szef Kancelarii Sejmu Agnieszka Kaczmarska. – *Józef Mackiewicz szedł czasami pod prąd. Propagował idee antykomunistyczne i antynacjonalistyczne. Spotykał się z niezrozumieniem i atakami* – powiedziała marszałek Sejmu.

Sejm RP ustanowił 2022 Rokiem Józefa Mackiewicza w uznaniu zasług jednego z największych pisarzy polskich, w 120 rocznicę jego urodzin. W uchwale uznano wielkość dorobku Józefa Mackiewicza „wytrwale wspierającego idee niepodległości Polski, wolności i przyjaznego współistnienia ludów Europy Środkowo-Wschodniej, niezłomnego oporu przeciwko komunizmowi oraz uniwersalne wartości jego prozy literackiej”.

Z okazji Roku Józefa Mackiewicza Biuro Badań Historycznych IPN przygotowało wystawę „»Jedynie prawda jest ciekawa«. Dziedzictwo Józefa Mackiewicza”. Wydarzeniu towarzyszyła prezentacja znaczka Poczty Polskiej poświęconego Józefowi Mackiewiczowi, który zaprezentował w pierwszym dniu konferencji wiceprezes Poczty Polskiej Wiesław Włodek.

Międzynarodowa konferencja naukowa pod honorowym patronatem Marszałek Sejmu RP Elżbiety Witek

Warszawa, Sala Kolumnowa Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
31 marca – 1 kwietnia 2022 r.

Transmisja na kanale iTV Sejm i YouTube

Program konferencji

31 marca 2022 r. (czwartek):

- 11.30 – uroczyste otwarcie konferencji

Sesja 1: Prowadzenie dr. hab. Karol Polejowski

- 12.00–12.20 – prof. dr hab. Włodzimierz Bolecki (IBL PAN) – *Główne problemy*

twórczości Józefa Mackiewicza

- 12.20–12.40 – prof. dr hab. Andrzej Nowak (UJ/ Kolegium IPN) – *Antykomunizm Józefa Mackiewicza – odpowiedź na klęskę cywilizacji*
- 12.40–13.00 – prof. dr hab. Marek Kornat (IH PAN/UKSW) – *Sowietologiczne znaczenie twórczości Józefa Mackiewicza*
- 13.00–13.20 – prof. dr hab. Grzegorz Łukomski (UAM) – *Antykomunizm jako imperatyw kategoryczny*
- 13.20 – 14.20 – przerwa obiadowa

Sesja 2: Prowadzenie prof. dr hab. Andrzej Nowak

- 14.20–14.40 – prof. dr hab. Tadeusz Wolsza (Kolegium IPN) – *Józef Mackiewicz i jego świadectwa dotyczące zbrodni katyńskiej*
- 14.40–15.00 – dr hab. Danuta Jastrzębska-Golonka (BBH IPN Centrala /UKW) – *„Gdy nieme groby przemawiają" – językowy obraz zbrodni katyńskiej w sprawozdaniach Józefa Mackiewicza oraz innych uczestników pierwszej ekshumacji grobów polskich oficerów z Kozielska*
- 15.00–15.20 – dr hab. Tomasz Balbus (OIPN Wrocław) – *„Straszny jest pocałunek Judasza". Życie i śmierć prokuratora Wojskowego Sądu Specjalnego w Wilnie Zygmunta Andruszkiewicza (1906–1943)*
- 15.20–15.40 – dr hab. Małgorzata Misiak (BBH IPN Centrala/UWr) – *Józefa Mackiewicza anatomia zbrodni. Perspektywa lingwistyczna*
- 15.40–16.00 – przerwa kawowa
- 16.00–17.30 – dyskusja z udziałem: Anny Buchmann, Dyrektor Muzeum Polskiego w Rapperswilu; prof. dr. hab. Włodzimierza Boleckiego (IBL PAN), dr. hab. Sławomira Cenckiewicza (IPN/WBH), prof. dr. hab. Andrzeja Nowak (UJ/ Kolegium IPN)
  prowadzenie prof. dr hab. Włodzimierz Suleja (BBH IPN Warszawa)

Transmisja, część 1

1 kwietnia 2022 r. (piątek):

Sesja 3: Prowadzenie prof. dr hab. Tadeusz Wolsza

- 10.00–10.20 – prof. dr hab. Rafał Habielski (UW) – *Józef Mackiewicz. Niezłomny w „Wiadomościach" i „Kulturze"*
- 10.20–10.40 - prof. dr hab. Maciej Urbanowski (UJ) – *Józef Mackiewicz jako krytyk*

literacki

- 10.40–11.00 – prof. dr hab. Adam Fitas (KUL) – *Józef Mackiewicz – czas na reaktywację*
- 11.00–11.20 – prof. dr hab. Mirosław A. Supruniuk UKM w Toruniu – *Józef Mackiewicz w drugim obiegu wydawniczym w PRL (1977–1990)*
- 11.20–11.50 – przerwa kawowa

Sesja 4: Prowadzenie dr hab. Sławomir Cenckiewicz

- 11.50–12.10 – dr Lajos Pálfalvi, Węgry – *Obecność Józefa Mackiewicza na Węgrzech*
- 12.10–12.30 – Leonardas Vilkas, Litwa – *Mackiewiczowski antynacjonalizm a współczesna Litwa*
- 12.30–13.15 – dyskusja i zamknięcie konferencji

Transmisja, część 2

PATRONAT HONOROWY

SEJM RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ
Marszałek Sejmu Elżbieta Witek

Patronat medialny:

* * *

Józef Mackiewicz (1902–1985) – prozaik, publicysta, dziennikarz. Urodził się 1 kwietnia 1902 roku w Sankt Petersburgu, syn Antoniego Mackiewicza i Marii z Pietraszkiewiczów. Obie rodziny wywodziły się z Wileńszczyzny. Był bratem pisarza Stanisława (1896–1966) i Seweryny (1900–2002), matki Kazimierza Orłosia. W 1907 roku rodzina Mackiewiczów przeniosła się do Wilna ze względu na problemy zdrowotne Józefa. W 1910 roku rozpoczął naukę w prywatnym,

klasycznym gimnazjum rosyjskim N.A. Winogradowa. W maju 1914 roku zmarł jego ojciec i sytuacja materialna rodziny znacznie się pogorszyła. 5 września 1915 roku Niemcy zajęli Wilno, a Gimnazjum N. A. Winogradowa ewakuowane zostało do Moskwy. Mackiewicz zaczął uczęszczać do gimnazjum męskiego Stowarzyszenia Nauczycielstwa Polskiego, założonego z inicjatywy prof. Stanisława Kościałkowskiego.

Jako uczeń VI klasy gimnazjum, niespełna siedemnastolatek wziął udział w wojnie polsko-bolszewickiej. Służył w 10. Pułku Ułanów Dywizji Litewsko-Białoruskiej oraz 13. Pułku Ułanów Wileńskich pod dowództwem mjr. Władysława Dąbrowskiego. Po wojnie rozpoczął studia przyrodnicze na Uniwersytecie Warszawskim, później w Wilnie na Uniwersytecie im. Stefana Batorego, których jednak nie ukończył. Studiował ornitologię, był wielkim miłośnikiem i znawcą ptaków. W 1924 roku ożenił się z Antoniną Kopańską, nauczycielką, z którą miał córkę Halinę.

W 1922 roku podjął pracę w dzienniku „Słowo", redagowanym przez brata Stanisława (Cat-Mackiewicza). Ze „Słowem" związany był do wybuchu wojny w 1939 roku. Publikował na jego łamach reportaże, artykuły, felietony i opowiadania. W połowie lat trzydziestych, po rozpadzie małżeństwa, poznał Barbarę Toporską, dziennikarkę i pisarkę, która została towarzyszką jego życia aż do śmierci.

W 1938 roku Mackiewicz przeszedł na prawosławie na znak protestu przeciwko polityce państwa na Kresach. Po wybuchu II wojny światowej wojny znalazł się w Kownie. Później w Wilnie, zajętym przez Litwinów, wydawał „Gazetę Codzienną". 14 października 1939 roku opublikował w litewskiej gazecie „Lietuvos Žinios" artykuł pt. *My Wilnianie*, w którym krytykował przedwojenną politykę państwa polskiego wobec Ukraińców i Białorusinów oraz wyraził radość z powodu opuszczenia Wilna przez wojska sowieckie i przybycie wojsk litewskich. W maju 1940 roku rząd Republiki Litewskiej pozbawił Mackiewicza prawa wydawania czegokolwiek.

Po ponownym zajęciu Wileńszczyzny przez wojska sowieckie, mieszkał w Czarnym Borze, żył w nędzy. Pracował jako wozak i drwal. W lipcu 1940 roku odmówił kategorycznie niemieckim władzom okupacyjnym redagowania pisma w języku polskim. W pierwszych miesiącach wojny niemiecko-sowieckiej – w okresie od lipca do października 1941 roku – opublikował fragmenty „Drogi donikąd" (*Przeżyliśmy upiorną rzeczywistość* , nr 2, 27.07; *Moja dyskusja z NKWD*, nr 6-9, 31.07-3.08*; To dopiero byłaby klęska*, nr 16, 10.08 i *Prorok z Popiszek*, nr 68-70, 7-10.10) w „Gońcu Codziennym", polskojęzycznym piśmie ukazującym się w okupowanym Wilnie. Te publikacje stały się pretekstem do oskarżenia Mackiewicza o kolaborację z hitlerowcami i wyroku śmierci wydanego przez Sąd Specjalny AK. Sergiusz Piasecki odmówił jego wykonania.

W maju 1943 roku, za zgodą Komendy Okręgu Wileńskiego Armii Krajowej, przyjął zaproszenie Niemców i pojechał do Katynia, gdzie był świadkiem ekshumacji zamordowanych przez NKWD oficerów polskich. Po powrocie udzielił wywiadu pt. *Widziałem na własne oczy* „Gońcowi Codziennemu" (nr 577 z 3 czerwca). Jesienią 1943

roku stał się przypadkowym świadkiem masakry Żydów w Ponarach.

W maju 1944 roku, aby uniknąć trzeciej okupacji sowieckiej, Mackiewiczowie uciekli z Wilna i przedostali się do Warszawy. Tutaj wiosną-latem 1944 roku wydali trzy numery podziemnego pisma „Alarm". Dowodzili w nim, że klęska Niemiec na froncie wschodnim przed kapitulacją na Zachodzie będzie oznaczała koniec nadziei na niepodległość dla wszystkich krajów Europy Wschodniej, w tym Polski. Będzie oznaczała okupację sowiecką dla tego regionu. Tuż przed wybuchem powstania warszawskiego wyjechali do Krakowa. W styczniu 1945 roku, uciekając przed Sowietami, dotarli do Wiednia, a stąd do Mediolanu i wreszcie do Rzymu. Nad Tybrem rozpoczęli współpracę z Oddziałem Kultury i Prasy 2. Korpusu Polskiego gen. Władysława Andersa.

Na zlecenie Biura Studiów 2. Korpusu i generała Andersa Mackiewicz przygotował pracę *Zbrodnia katyńska w świetle dokumentów 1945–1946*. Była to pierwsza, szczegółowo udokumentowana praca polskiego autora wskazująca na Stalina i NKWD jako sprawców mordu katyńskiego. 12 listopada 1945 roku Sąd Koleżeński Związku Dziennikarzy Polskich – Syndykat „Włochy" wymierzył Mackiewiczowi naganę za artykuł w „Lietuvos Žinios" oraz uniewinnił „od zarzutu, że w okresie od 1940 do 1944 pracował w prasie okupacyjnej niemieckiej, wydawanej w języku polskim".

W tym czasie opublikował w „Orle Białym" reportaż *Ponary-Baza*, o masakrze Żydów w podwileńskich Ponarach.

W latach 1947–1955 mieszkał w Londynie. Pisywał m.in. w piśmie „Lwów i Wilno", wydawanym przez Stanisława Mackiewicza, rozpoczął współpracę z londyńskimi „Wiadomościami" pod red. Mieczysława Grydzewskiego i paryską „Kulturą" redagowaną przez Jerzego Giedroycia, a także z emigracyjną prasą litewską, ukraińską, białoruską i rosyjską.

W 1948 roku ukazało się w Londynie pierwsze wydanie napisanej przez Mackiewicza książki *Zbrodnia katyńska w świetle dokumentów* z przedmową gen. W. Andersa, bez nazwiska autora. W 1949 roku pisarz wydał książkę o sowieckiej zbrodni katyńskiej w języku niemieckim w Szwjacarii p.t. *Katyn - ungesühntes Verbrechen*. Dwa lata później ukazało się angielskie jej wydanie *The Katyń Wood Murders*, które stało się podstawą przekładów na wiele języków. W roku 1952 roku Mackiewicz zeznawał przed Specjalną Komisją Śledczą do Zbadania Faktów, Dowodów i Okoliczności Mordu w Lesie Katyńskim Izby Reprezentantów Kongresu Stanów Zjednoczonych tzw. Amerykańską Komisją Maddena jako jeden z głównych świadków tej zbrodni.

W 1955 roku Józef Mackiewicz i Barbara Toporska przenieśli się do Monachium, gdzie Toporska znalazła pracę w polskiej sekcji Głosu Ameryki. Tu mieszkali aż śmierci. Żyli bardzo skromnie, utrzymując się z niewysokich honorariów. W Monachium napisał Mackiewicz wielkie powieści m.in.: *Droga donikąd (1955)*, *Kontra (1957)*, *Sprawa pułkownika Miasojedowa (1962)*, *Lewa wolną* (1965) i *Nie trzeba głośno mówić (1969)*.

W 1962 roku wydał własnym nakładem *Zwycięstwo prowokacji*, stanowiące diagnozę komunizmu i jego przyczyny rozprzestrzeniania się po świecie. Książka wywołała kolejną fale krytyki i oskarżeń pod adresem pisarza zarówno ze strony niektórych środowisk na uchodźstwie i w Polsce. Bezkompromisowa postawa Mackiewicza wobec komunizmu była nie do zaakceptowania także przez część opozycji w kraju.

W 1971 roku prezydent RP na Uchodźstwie August Zaleski odznaczył Mackiewicza Krzyżem Komandorskim Orderu Polonia Restituta.

W 1974 roku uniwersytet amerykański w Kansas zgłosił Mackiewicza do literackiej Nagrody Nobla.

Mackiewicz był laureatem wielu nagród emigracyjnych i jednej krajowej m.in.: 1955 – Nagroda „Najulubieńszy pisarz czytelników" londyńskich „Wiadomości" (Londyn); 1961 – Nagroda im. Herminii Naglerowej Związku Pisarzy Polskich na Obczyźnie „za twórczość powieściową na emigracji" (Londyn); 1963 – Nagroda im. Anny Godlewskiej (Zurych); 1970 – Nagroda Stowarzyszenia Lotników Polskich w Brazylii; 1972 – Nagroda Fundacji Alfreda Jurzykowskiego „ w dziedzinie literatury" (Nowy Jork); 1981 – Nagroda Literacka im. Zygmunta Hertza przyznawana przez redakcję paryskiej „Kultury" (Józef Mackiewicz odmówił przyjęcia nagrody z powodu wykluczenia w laudacji jego publicystyki); 1981 – Nagroda Towarzystwa Krzewienia Nadziei w Chicago za książkę „Droga donikąd"; 1984 – Nagroda Miesięcznika „Arka" (poza cenzurą) „za twórczość prozatorską ze szczególnym uwzględnieniem powieści wydanych ostatnio w kraju: Droga donikąd, Nie trzeba głośno mówić, Fakty, przyroda i ludzie" (Kraków).

Pisarz zmarł w Monachium, w styczniu 1985 roku, jego żona Barbara Toporska odeszła pół roku później 20 czerwca.

Czesław Miłosz w *Roku Myśliwego* pod datą 30 stycznia 1988 zapisał:

Osądzenie Mackiewicza według politycznych kryteriów nie zaprowadzi daleko. Dajmy na to, że był maniakiem, Don Kichotem, utopistą, niemniej to polityczna pasja odżywiała jego pisarstwo, które było ściśle realistyczne, ale zarazem chciało służyć, czyli być pisarstwem z tezą. A tezy brały się z jego uczciwości i moralnego oburzenia. Ciągle zapytywał: „Jak to jest możliwe?" i chciał być głosem wołającym na puszczy, kiedy wszyscy inni milczeli. Na szczęście nie był politykiem.

Fot. Józefa Mackiewicza ze zbiorów Muzeum Polskiego w Rapperswilu

Polecamy publikację IPN*: Zmagania z historią. Życie i twórczość Józefa Mackiewicza i Barbary Toporskiej. Materiały z konferencji w Muzeum Polskim w Rapperswilu z cyklu „Duchowe źródła nowej Europy"*, Zamek Rapperswil, 26–28 września 2006 r., red. Nina Kozłowska i Małgorzata Ptasińska, Warszawa 2011